

KÕRGHARIDUS

Subsidaarsuse põhimõtte kohaselt otsustavad Euroopas kõrghariduspoliitika üle liikmesriigid. EL täidab seetõttu peamiselt toetavat ja koordineerivat rolli. Liidu tegevuse peamised sihid kõrghariduse valdkonnas on õppijate ja õpetajate liikuvuse ergutamine, diplomite ja õpiaja vastastikuse tunnustamise edendamine ning kõrgharidusasutuste vahelise koostöö soodustamine.

ÕIGUSLIK ALUS

Haridus, sealhulgas kõrgharidus, tunnistati ametlikult ELi pädevusvaldkonnaks 1992. aastal Maastrichti lepinguga. Lissaboni lepinguga, millega muudeti Euroopa Liidu toimimise lepingut, jäeti ELi rolli hariduse ja koolituse valdkonnas käsitlevad sätted muutmata. Lepingu XII jaotise artikli 165 lõikes 1 sätestatakse, et „[l]iit aitab kaasa kvaliteetse hariduse arendamisele, soodustades koostööd liikmesriikide vahel ning vajaduse korral toetades ja täiendades nende tegevust, samal ajal täiel määral respektides liikmesriikide vastutust õpetuse sisu ja haridussüsteemide korralduse eest ning nende kultuurilist ja keelelist mitmekesisust.“ Artikli 165 lõikes 2 on sätestatud, et liidu meetmete eesmärk on:

- arendada Euroopa mõõdet hariduses;
- ergutada õppijate ja õpetajate liikuvust, muu hulgas aidates kaasa diplomite ja õpiaja akadeemilisele tunnustamisele;
- soodustada haridusasutustevahelist koostööd; tõhustada informatsiooni ja kogemuste vahetamist liikmesriikide haridussüsteemidele ühistes küsimustes;
- ergutada kaugõppe arengut.

Peale selle kehtestati Lissaboni lepinguga säte, mida võib nimetada horisontaalseks sotsiaalklauslikuks. ELi toimimise lepingu artiklis 9 on sätestatud järgmine: „[o]ma poliitika ja meetmete määratlemisel ja rakendamisel võtab liit arvesse kõrge tööhõive taseme edendamise, piisava sotsiaalse kaitse tagamise, sotsiaalse tõrjutuse vastase võitluse ning hariduse, koolituse ja inimeste tervise kaitse kõrge tasemega seotud nõudeid“.

Euroopa Liidu põhiõiguste hartas sätestatakse samuti, et „igaühel on õigus haridusele“ (artikkel 14).

EESMÄRGID

A. Euroopa haridusruum

2020. aasta septembris avaldatud [teatises](#) visandas komisjon Euroopa haridusruumi, mis peaks 2025. aastaks olema täielikult välja kujundatud, et parandada Euroopa Liidu kodanike haridus- ja koolitustaset ning edendada nende Euroopa Liitu kuulumise tunnet. Kõrghariduse valdkonnas on Euroopa haridusruumi peamised eesmärgid järgmised:

- kõrgharidusega 30–34aastaste osakaalu suurendamine 2030. aastaks 50%-ni (2020. aastal 40,3%);
- selliste Euroopa ülikoolide võrgustiku arendamine, millel on olemas õiguslik seisund ja mis väljastavad kogu Euroopas tunnustatud diplomeid;
- ELi haridus-, koolitus-, noorte- ja spordiprogrammi „Erasmus+“ tugevdamine, et muuta see kaasavamaks;
- Euroopa üliõpilaspileti algatuse käivitamine, et hõlbustada üliõpilaste liikuvust;
- diplomite ja õppeperioodide automaatne vastastikune tunnustamine kõikides liikmesriikides (tunnistuste tunnustamise Lissaboni konventsiooni alusel).

B. Bologna protsess

Lisaks liikmesriikide endi poliitilistele algatustele toetab Euroopa Liit aktiivselt Bologna protsessi prioriteete. Bologna protsess on alates selle algatamisest 1999. aastal liikunud eesmärgi poole tagada Euroopa ja naaberpiirkondade kõrgharidussüsteemide parem võrreldavus, ühilduvus ja sidusus ning selle tulemusena loodi 2010. aasta märtsis Budapesti-Viini ministrite konverentsi deklaratsiooniga Euroopa kõrgharidusruum. Praeguseks kuulub Euroopa kõrgharidusruumi 49 riiki.

C. ELi uus kõrghariduse tegevuskava

2017. aastal avaldas komisjon [ELi uue kõrghariduse tegevuskava](#). See käsitleb nelja prioriteetset valdkonda:

- kõrgharidusvaldkonnas oskuste arendamise vastavusse viimine tööturu vajadustega;
- kõrghariduse muutmine laialt kättesaadavaks ja kaasavamaks ning selle ühiskondliku mõju suurendamine;
- kõrghariduse innovatsioonivõime edendamine;
- kõrghariduse tulemuslikkuse ja tõhususe parandamine.

SAAVUTUSED

A. Programm „Erasmus+“

Programmi „[Erasmus+](#)“ eesmärk on investeerida ühtse rahastamisprogrammi kaudu Euroopa haridus-, koolitus-, noorsoo- ja spordivaldkonda. Programmi „Erasmus+“ eesmärk on investeerida ühtse rahastamisprogrammi kaudu Euroopa haridus-, koolitus-, noorsoo- ja spordivaldkonda. Programm „Erasmus+“ ühendab varem eraldi toimunud valdkondlikke ja valdkonnaüleseid programme kõrghariduse (Erasmus, Erasmus Mundus, Tempus, Jean Monnet), koolihariduse (Comenius), kutseõppe ja -koolituse (Leonardo da Vinci), täiskasvanuhariduse (Grundtvig) ja noorte („Aktiivsed noored“) valdkonnas. Spordivaldkond kaasati programmi esmakordselt 2014. aastal. Programm tugineb oma erinevates sihtsektorites kolmele põhisuunale:

- üksikisikute õpiränne;
- institutsioonidevaheline koostöö ja parimate tavade vahetamine;
- poliitikavaldkonna reformi toetamine.

Olgugi et programm „Erasmus+“ hõlmab ka teisi valdkondi, on selles kesksel kohal kõrgharidus. Aastatel 2021–2027 on vähemalt 34,6% programmi „Erasmus+“ kogueelarvest ette nähtud kõrgharidusele. Lisaks üliõpilaste ja kõrghariduse valdkonna töötajate liikuvuse toetamisele rahastatakse programmist ka Erasmus Munduse ühiseid magistriõppekavasid ja „Erasmus+“ magistriõppelaene.

2018. aastal käivitati programmi „Erasmus+“ toel Euroopa ülikoolide algatus. Algatusega toetatakse eri liikmesriikide kõrgharidusasutuste võrgustike loomist, et töötada välja ühised strateegiad, võimaldada üliõpilastel õppida mitmes ELi riigis ja anda välja kogu Euroopas tunnustatud diplomeid. Pärast 2023. aasta „Erasmus+“ projektikonkurssi valiti välja kokku 50 Euroopa ülikoolide liitu, mis hõlmavad kokku 430 kõrgharidusasutust kõikidest liikmesriikidest ja kaheksast programmis „Erasmus+“ osalevast ELi välisest riigist. Algatus püsib ajakavas, et saavutada eesmärk laieneda 2024. aasta keskpaigaks 60 Euroopa ülikoolide liiduni, mis hõlmavad rohkem kui 500 kõrgharidusasutust.

22. oktoobril 2021 võttis komisjon vastu programmi „Erasmus+“ ja Euroopa solidaarsuskorpuse 2021.–2027. aasta programmide kaasamise meetmete [uue raamistiku](#). Raamistiku eesmärk on lihtsustada juurdepääsu vähemate võimalustega inimestele ja kõrvaldada juurdepääsu takistada võivad tõkked. Raamistikuga toetatakse kutsehariduse ja –koolituse pakkujaid, kes soovivad korraldada õpirändega seotud tegevusi kutsehariduses ning õppijate ja töötajate koolitust. Koostöö on oluline ka uue raamistiku puhul ning see hõlmab väikesemahulisi partnerlusi, mis laiendavad juurdepääsu programmile.

B. [Marie Skłodowska-Curie meetmed](#)

Marie Skłodowska-Curie meetmetega (MSCA) toetatakse teadlaste liikuvust ja koolitust. Need meetmed on teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ (2021–2027) osa ning on üles ehitatud viiele allmeetmele. Kõrghariduse valdkonnas on Marie Skłodowska-Curie nimelistest meetmetest saanud Euroopa Liidu peamine doktoriõppe programm. Nende meetmete abil rahastatakse ühiseid doktoriõppekavasid (allmeede „Doctoral Networks“) ning edendatakse riikidevahelist, sektoritevahelist ja valdkondadevahelist liikuvust järeldoktoriõppe stipendiumide (allmeede „Postdoctoral Fellowships“) või muude piirkondlike, riiklike või rahvusvaheliste programmide kaasrahastamise (allmeede „Cofund“) kaudu. Meetmed hõlbustavad ka teadus- ja innovatsioonitegevusega seotud teadus-, haldus- ja tehniliste töötajate lähetamist välismaale (allmeede „Staff exchange“). Samuti toetatakse Marie Skłodowska-Curie meetmetega [Euroopa teadlaste ööd](#). Teadlaste öö on rida avalikke üritusi, mis toimuvad igal aastal septembris kogu Euroopas, et propageerida teadlaste tööd (osa „MSCA and Citizens“ allmeetmest). Programmi eesmärk on kõrvaldada tegelikud ja tajutud takistused akadeemiliste ringkondade ja muude sektorite, eelkõige ettevõtete vahel. Programmist „Euroopa horisont“ eraldatakse Marie Skłodowska-Curie meetmetele ligikaudu 6,6 miljardit eurot.

C. Kõrghariduse alane koostöö

Nõukogu võttis 2022. aasta aprillis vastu [järelused](#) Euroopa strateegia kohta, mis käsitleb kõrgharidusasutuste mõjuvõimu suurendamist Euroopa tuleviku nimel, ning [soovituse](#), mis käsitleb võimaluste loomist tulemuslikuks Euroopa kõrghariduskoostööks. Nende dokumentide eesmärk on aidata Euroopa

kõrgharidusasutustel panustada kestliku ja vastupanuvõimelise majanduse kujundamisse ning ELi muutmisesse keskkonnahoidlikumaks, kaasavamaks ja digitaalsemaks; Samuti on nende eesmärk intensiivistada riikidevahelist koostööd ja laiendada selle ulatust ning arendada kõrgharidussektoris tõelist Euroopa mõõdet, mis põhineb ühistel väärtustel.

D. Euroopa teaduskraad

2024. aasta märtsis võttis komisjon vastu ambitsioonikate ettepanekute [paketi](#) Euroopa kõrgharidussektori kohta, et töötada välja Euroopa kõrghariduskraad. Pakett sisaldab selle uue ja üldtunnustatud kvalifikatsiooni tegevuskava, mille aluseks on tihedam ja laiem riikidevaheline koostöö kõrgharidusasutuste vahel, mis on Euroopa haridusruumi põhikomponent.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Euroopa Parlamendil on Euroopa kõrghariduspoliitika kujundamisele järjest suurem mõju.

A. Programm „Erasmus+“

Oma 14. septembri 2017. aasta [resolutsioonis](#) tões Euroopa Parlament programmi „Erasmus+“ äärmiselt positiivset mõju, eelkõige tööturule integreerumise võimaluste suurendamise tõttu ning samuti seoses kodanikuaktiivsuse ja Euroopa ühtekuuluvustunde ergutamise. Kuid kuna programmist „Erasmus+“ saab kasu vähem kui 5% eurooplastest, rõhutas parlament, et uus programm peaks olema avatum ja kättesaadavam ning keskenduma rohkem haridusele ja kutseõppele, elukestvatele õppele ning mitteformaalsele ja informaalsetele haridusele. Parlament juhtis tähelepanu ka raskustele seoses Euroopa ainepunktisüsteemi (ECTS) rakendamisega, mis takistavad liikuvust, ning kutsus üles looma Euroopa e-üliõpilaspileti, et anda üliõpilastele ELi tasandil juurdepääs teenustele.

15. septembril 2020 võeti vastu [resolutsioon](#), et tugevdada muude algatuste hulgas programmi „Erasmus+“ keskkonnamõõdet.

2021. aasta mais võtsid Euroopa Parlament ja nõukogu vastu [määruse \(EL\) 2021/817](#), millega luuakse programm „Erasmus+“ ajavahemikuks 2021–2027. Uue programmi eelarve on 26,6 miljardit eurot (võrreldes 14,7 miljardi euroga eelmisel perioodil) ning selle eesmärk on tagada võrdsed võimalused kõigile kodanikele, sealhulgas suurendades selle kättesaadavust puuetega inimestele, ebasoodsa majandusliku taustaga inimestele, haridusraskustega inimestele ning maapiirkondades ja äärepoolsetes piirkondades elavatele inimestele. Programmiga „Erasmus+“ toetatakse täiskasvanud õppijate elukestvat õpet ning haldusformaalsusi digitaliseeritakse ja lihtsustatakse. Lisaks aitab programm liidu kliimajalajälje vähendamise meetmete kaudu kaasa liidu kliimaeesmärkide saavutamisele.

2024. aasta jaanuaris võttis parlament programmi vahehindamise raames vastu [resolutsiooni](#) praeguse programmi „Erasmus+“ (2021–2027) rakendamise kohta. Parlament rõhutas, et programm „Erasmus+“ on endiselt väga edukas programm, arvestades väga suurt osalemise määra. Samuti rõhutati, et programmis „Erasmus+“ tuleb jätkuvalt keskenduda kvaliteetsele haridusele meetmete abil, mis on kodanikele

rohujuure tasandil kergesti kättesaadavad. Parlament väljendas heameelt uue Euroopa ülikoolide algatuse edu üle ja käsitles võimalusi liitudega edasiliikumiseks.

B. Seos tööhõivega

Euroopa Parlament on olnud kõrgharidusest ja selle seosest tööhõivega alati huvitatud. Pärast komisjoni 30. mai 2017. aasta [teatist](#) ELi uue kõrghariduse tegevuskava kohta võttis parlament 12. juunil 2018 vastu [resolutsiooni](#) hariduse ajakohastamise kohta ELis. Selles resolutsioonis nõuab parlament seoses kõrgharidusega, et loodaks Euroopa haridusruum, ning ergutab liikmesriike suurendama investeringuid kõrgharidusse ning soodustama koostööd kõrghariduse, töömaailma, tööstuse, teadusringkondade ja ühiskonna kui terviku vahel.

C. Bologna protsess

Euroopa Parlament on pikka aega näidanud üles huvi Bologna protsessi tugevdamise ja arengu vastu. Euroopa Parlament rõhutas oma 28. aprilli 2015. aasta [resolutsioonis](#) Bologna protsessi rakendamise kohta, et Bologna protsess aitab kaasa haridussüsteemide kvaliteedi parandamisele, lihtsustab kõrgharidusstruktuuride võrreldavust, pakkudes kvaliteedi tagamise süsteeme diplomite tunnustamiseks ja suurendades seeläbi kõrghariduse atraktiivsust Euroopas.

2018. aasta aprillis võttis parlament vastu veel ühe [resolutsiooni](#) Bologna protsessi kohta. Selles rõhutati ka vajadust parandada hariduse sotsiaalset mõõdet ning pakkuda puudega ja ebasoodsa taustaga õppijatele konkreetseid võimalusi kõrgharidusele juurdepääsuks. Soovitati tagada juurdepääsetavad ja õiglased liikuvusstipendiumite ja -toetuste eraldamise mehhanismid. Samuti nõuti resolutsioonis, et EL ja liikmesriigid suurendaksid oma hariduseelarvet, et kõigil oleks tasuta juurdepääs avalik-õiguslikule kvaliteetsele kõrgharidusele.

Lisateavet selle teema kohta leiate kultuuri- ja hariduskomisjoni [veebisaidilt](#).

Lina Sasse / Kristiina Milt
03/2024